

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата психологічних наук, доцента, доцента кафедри психології

Уманського національного університету

**Шеленкової Наталії Леонідівни на дисертаційну роботу
Чамлай Інни Василівни «Соціально-психологічна реабілітація
комбатантів з посттравматичним стресовим розладом методом
каністерапії», подану на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 053 Психологія**

Тема дисертаційної роботи є безперечно актуальною в сучасних соціально-історичних умовах України. Зростання кількості військовослужбовців, які брали участь у бойових діях, обумовлює нагальну потребу в розробці та впровадженні ефективних програм соціально-психологічної реабілітації осіб із посттравматичним стресовим розладом (ПТСР).

Особливої уваги заслуговує звернення авторки до інноваційного напрямку – каністерапії, який в Україні ще не має достатнього теоретико-методологічного та програмно-практичного забезпечення. Таким чином, дослідження відповідає як науковим запитам галузі психології, так і суспільному запиту на ефективні реабілітаційні практики.

Дисертація має логічну, структурно вибудовану композицію: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел і додатки.

У першому розділі здійснено ґрунтовний теоретико-методологічний аналіз:

- сутності та клініко-психологічних особливостей ПТСР;
- форм його перебігу у комбатантів;
- механізмів соціально-психологічної дезадаптації;
- сучасних підходів до реабілітації;
- можливостей застосування каністерапії.

Авторка демонструє достатній рівень теоретичної підготовки, володіння сучасними науковими концепціями (психодинамічний,

когнітивний, психосоціальний, біологічний підходи), а також інтегративне бачення проблеми.

До безперечних наукових здобутків належать:

- розроблення та теоретичне обґрунтування авторської програми соціально-психологічної реабілітації комбатантів із ПТСР методом каністерапії;
- структуризація етапів впровадження каністерапії (підготовчий, адаптаційний, основний, завершальний);
- визначення психофізіологічних і соціально-психологічних механізмів терапевтичного впливу взаємодії людини із собакою-терапевтом;
- емпіричне підтвердження ефективності запропонованої програми.

Особливо цінним є статистично доведений ефект зменшення:

- тяжкої та вираженої симптоматики ПТСР;
- тривожних і депресивних проявів;
- показників девіантної поведінки та суїцидального ризику.

Застосування комплексу статистичних методів (z-тест, χ^2 -критерій Пірсона, коефіцієнт V Крамера, точний критерій Фішера, t-критерій Вельча, коефіцієнт d Коена, тест Манна–Уїтні, корекція Bonferroni та корекція Holm) свідчить про методологічну коректність дослідження.

Розроблена програма має високий прикладний потенціал та може бути використана:

- у роботі практичних психологів і психотерапевтів;
- у реабілітаційних центрах для ветеранів;
- у кінологічних центрах;
- в освітньому процесі закладів вищої освіти (зокрема в курсах військової психології).

Практична орієнтованість дослідження є одним із його сильних аспектів.

Результати дослідження апробовані у наукових публікаціях, зокрема у фахових виданнях та міжнародних колективних монографіях.

Порівняння експериментальної та контрольної груп дозволило зробити обґрунтовані висновки про ефективність програми.

Разом із безперечними перевагами робота має окремі аспекти, що можуть бути предметом наукової дискусії:

1. У роботі представлено порівняння експериментальної та контрольної груп, однак доцільно було б детальніше розкрити принципи формування вибірки (рандомізація, критерії включення/виключення, наявність супутніх психічних розладів, медикаментозна терапія), оскільки ПТСР часто має коморбідність із депресивними та тривожними розладами. Це дозволило б підвищити рівень внутрішньої валідності дослідження.

2. Авторська програма складається з 10 занять тривалістю 30-40 хвилин. Враховуючи складність клінічної структури ПТСР (наявність інтрузій, уникання, гіперзбудження), доцільно було б теоретично обґрунтувати достатність саме такого обсягу втручання або співвіднести його з міжнародними протоколами психотерапевтичної допомоги.

3. У дисертації описано психофізіологічні та соціально-психологічні механізми дії каністерапії, проте емпірична частина зосереджена переважно на результативності, а не на вивченні медіаторів ефекту (зниження фізіологічного збудження, підвищення рівня довіри, покращення соціальної взаємодії тощо). Подальші дослідження могли б деталізувати саме механізми змін.

4. У роботі не акцентовано увагу на можливих відмінностях ефективності програми залежно від віку, військового досвіду, тривалості перебування в зоні бойових дій чи інших соціально-демографічних показників, що могло б розширити інтерпретацію отриманих результатів.

Викладені вище зауваження і побажання не впливають на позитивну оцінку самої роботи та не знижують наукову і практичну цінність роботи.

Аналіз змісту дисертації та опублікованих за темою дослідження наукових праць дає підстави для висновку, що дисертаційна робота «Соціально-психологічна реабілітація комбатантів з посттравматичним

стресовим розладом методом каністерапії» є самостійним, цілісним і завершеним науковим дослідженням, у якому розв'язано актуальне наукове завдання у галузі психології.

Робота відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 341 від 21.03.2022), а її авторка – Чамлай Інна Василівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

Рецензент:

доцент кафедри психології

Уманського національного університету

кандидат психологічних наук, доцент

Наталія ШЕЛЕНКОВА